

Владислав Ігорович ШКОЛЬНИКОВ,

здобувач вищої освіти ступеня «магістр»

Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

Науковий керівник: Калиновський Олександр Валерійович,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Значення кримінального аналізу у протидії корупційним злочинам зводиться до того, що працівник (аналітик) правоохоронного органу України може ідентифікувати та забезпечити спостереження взаємозв'язків між даними щодо злочинів та іншими відомостями, потенційно пов'язаними із злочинами з метою забезпечення вчасного відвернення загрози вчинення злочину чи аналітичної підтримки досудового розслідування та здійснення оперативно-розшукової діяльності.

На практиці кримінальний аналіз забезпечує підтримку проведення окремих слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, здійснення оперативно-розшукових заходів; визначає тактику та методику ведення оперативно-розшукових справ, досудового розслідування з точки зору їх удосконалення; визначає сферу інтересів злочинців; встановлює психологічні особливості злочинця, структуру і роль конкретного організованого злочинного угруповання.

Окремим напрямом кримінального аналізу є виявлення злочинів, в т.ч. корупційних. Так, в структурі Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) діє Управління аналітики та обробки інформації, яке відповідає не тільки за аналітичну підтримку детективів при досудовому розслідуванні, але і за виявлення інформації про злочинну діяльність. В даному управлінні працюють детективи, які здійснюють заходи із збору інформації (даних), її обробки та аналізу на предмет виявлення ознак кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ.

Наприклад, для виявлення злочинів, передбачених ст. 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366, 368, 368², 369, 369², 410 КК України, детектив НАБУ здійснює аналіз інформації з різних джерел. Джерелами інформації для кримінального аналізу можуть бути бази даних, звіти недержавних громадських організацій, дані з приватного сектора, наукові доповіді, інші відкриті інформаційні джерела, включаючи журнали, звіти, документацію (наприклад, рішення, заяви, загальні доповіді, бюлетені, протоколи засідань та довідкові документи) підприємств, установ, організацій, матеріали кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ тощо. З практики діяльності правоохоронних органів належний аналіз фінансових операцій, інформації з основних державних реєстрів та баз да-

них (Єдиний державний реєстр податкових накладних, АС «Є-Казна», Реєстру суб'єктів ЗЕД тощо) дозволяє виявляти схеми легалізації.

Корупційні кримінальні правопорушення є найбільш розповсюдженими формами предикатного злочину, передбаченого ст. 209 КК України. Тому, аналіз фінансових дій окремих суб'єктів господарської діяльності детективами (аналітиками) правоохоронних органів дозволяє в подальшому встановити склади корупційних злочинів. Це так званий «рух від зворотного», коли детектив (аналітик) через здійснення збору, обробки та аналізу інформації про вже вчинені підозрілі фінансові операції чи інформацію про підозрілу діяльність конкретного суб'єкта господарювання може встановити факт вчинення не тільки легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), але встановити потенційний факт привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України) або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) тощо.

Відмінність фінансового моніторингу (аналізу) від кримінального аналізу полягає в тому, що детектив Управління аналітики та обробки інформації НАБУ здійснює самостійний пошук або перевірку інформації, отриману внаслідок оперативно-розшукових заходів, про протиправні діяння окремих осіб та груп. Як правило в даних випадках діяльність детектива регламентується Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» або Кримінальним процесуальним кодексом України, якщо відповідні відомості внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Натомість фінансовий моніторинг проводиться відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», суть якого полягає в здійсненні Держфінмоніторингом України заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подаються суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.

Єдиною допомогою від Держфінмоніторингу України для правоохоронних органів є надання узагальнених матеріалів, що є підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності (ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Натомість, подальше залучення Держфінмоніторингу України до фінансового аналізу матеріалів кримінального провадження чи оперативно-розшукової справи є неможливим. Що призводить до неможливості правоохоронної системи України повноцінно використовувати інтелектуальний та інформаційний потенціал Держфінмоніторингу України.

Діючий в структурі НАБУ окремий аналітичний підрозділ, до складу якого входять детективи з відповідними правами та обов'язками, передбаченими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України, але з іншим (аналітичним) підходом до виконання функціональних обов'язків у боротьбі зі корупційною злочинністю.

Вони займаються виявленням корупційних схем та напрацюванням матеріалів, які зможуть стати основою для розслідувань. Для цього вони мають унікальний доступ до всіх закритих баз даних, а також аналізують інформацію з відкритих джерел, включаючи соціальні мережі.

Основними методами здійснення кримінального аналізу детективами є аналіз даних та злочинних схем.

При аналізі даних перевіряються внутрішні документи по базам даних державних органів, використовуються комерційні бази даних, здійснюються запити до підрозділів фінансової розвідки або правоохоронних органів інших країн, досліджується бухгалтерська звітність, фінансова та податкова звітність, в т.ч. податкові декларації, вантажні митні декларації та інші види звітності.

При аналізі злочинних схем встановлюється невідповідність обсягу операцій і доходів учасників, нелогічні або невігідні операції, наявність компрометуючої інформації (кримінальне минуле, втрата документів (статутні документи, печатка підприємства, паспорт).

Для правильного здійснення кримінального аналізу важливе значення для детектива (аналітика) відіграє програмне забезпечення. Це програмні пакети Analyst's Notebook, Orion Leads, розроблений Orion Scientific Systems, та Watson Powercase, пропонується компанією «Hanalys». Загальною їх рисою є можливість ідентифікувати злочинні мережі за допомогою асоціативного, або мережного, аналізу (тобто, за телефонними рахунками проана-

лізувати моделі взаємодії ключових фігур) [1, с. 95]. Більш того Управлінням з наркотиків і злочинності ООН було створено і розроблено програмне забезпечення goPRS в якості інструменту контролю державних закупівель, які створений для виявлення підозрілих дій і моделей поведінки з метою протидії можливим шахрайствам та корупції в сфері державних закупівель. Дана програма є особливо актуальною для України після ведення в дію електронної системи публічних закупівель ProZZogo на виконання вимог Закону України «Про публічні закупівлі».

Ще однією програмою створеною тим же управлінням ООН є система обміну та аналізу даних goTRACE, яка допомагає провести безпечно і оперативне порівняння конфіденційних даних, що зберігаються в різних базах даних однієї або декількох установ і встановити їх збіг [2, с. 142]. Вітчизняним прикладом створення ефективного аналітичного програмного пакету є YouControl, що дозволяє отримати актуальну інформацію про компанію або фізичну-особу підприємця з понад 30 державних реєстрів.

Висновок. Ефективність кримінального аналізу в виявленні корупційних злочинів полягає в аналізі фінансової документації та злочинних схем легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Крім того, на сьогодні запровадження системи е-декларування дозволяє детективам НАБУ аналізувати задеклароване майно та фактичний обсяг доходів певної категорії осіб, що сприяє успішному розслідуванню кримінальних проваджень за фактом вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 366¹, 368² Кримінального кодексу України.

На нашу думку, подальшого законодавчого вдосконалення потребує порядок доступу детективів НАБУ до міжнародних баз даних. Це спростить виявлення та розслідування злочинних схем легалізації доходів, одержаних від вчинення корупційних злочинів. Наприклад, Меморандум про взаєморозуміння між НАБУ та Федеральним бюро розслідувань США (відділ по боротьбі з міжнародною корупцією) та Угода між Україною та Європолом про оперативне співробітництво (в даній угоді НАБУ значиться суб'єктом прямого звернення) дозволяє детективу отримувати інформацію щодо поширення грошових потоків, пов'язаних з міжнародним відмиванням коштів, хабарництвом та корупцією високопосадовців України. В свою чергу, це надає Управлінню аналітики та обробки інформації НАБУ широкі можливості виявляти корупційні злочини за допомогою здійснення кримінального аналізу.

Список бібліографічних посилань

1. Вільямс Ф. Мережі і мережні війни: майбутнє терору, злочинності та бойових дій /пер. з англ. А. Іщенко; за ред. Дж. Арквілли, Д. Ронфельдта. Київ: Києво-Могилян. акад., 2005. 352 с.
2. Міжнародні та національні правові положення системи захисту засобів фінансової допомоги Європейського Союзу та іноземних донорів в Україні: зб. норм.-прав. актів/упоряд.: І. Кржечковський, В. В. Тацієнко, С. С. Чернявський та ін.; за ред. В. В. Чернея. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 260 с.

Одержано 15.02.2017